

БАТЛАВ:
БОАЖЯ-НЫ Хүрээлэн буй орчин, байгалийн
нөөцийн удирдлагын газрын дарга

/А.ЭНХБАТ/

Зөвшөөрч, хэрэгжүүлэх үүрэг хүлээсэн:
“Цагаан дэлгэрэх өргөө” ХХК-ийн Гүйцэтгэх захирал

/Г.МӨНХЗУЛ/

ӨМНӨГОВЬ АЙМГИЙН ХАНБОГД СУМЫН НУТАГТ БАЙРЛАХ
“ЦАГААН ДЭЛГЭРЭХ ӨРГӨӨ” ХХК-ИЙН АЖИЛЧДЫН ХОТХОН,
АВТО ЗОГСООЛ БАЙГУУЛАХ ТӨСЛИЙН 2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ
МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ
/Аж ахуйн нэгжийн регистрийн дугаар: 3641856/

Хянасан:
БОАЖЯ-ны хүрээлэн буй орчин,
Байгалийн нөөц удирдлагын газрын мэргэжилтэн

/П.Шинэцэцэг/

Өмнөговь аймгийн Байгаль орчин, аялал жуулчлалын
газрын мэргэжилтэн

/Б.Оргилмаа/

Боловсруулсан:
Цагаан дэлгэрэх өргөө ХХК-ийн
ХАБЭА-БО ахлах мэргэжилтэн

/Л.Энхцэцэг/

2023 он

Улаанбаатар хот

4.1 ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ	i
ОРШИЛ.....	ii
ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ХҮРЭЭ	iv
ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА.....	1
1.1 Төслийн ерөнхий мэдээлэл	1
1.1.1 Төслийн нэр.....	1
1.1.2 Төсөл хэрэгжүүлэгч.....	1
1.1.3 Төслийн талбайн байршил, хэрэгжих орчны тойм зураг.....	1
1.2 Хотхоны төлөвлөлт	3
1.3 Хүчин чадал, багтаамж	2-1
1.4 Цэвэрлэх байгууламж	2-1
1.5 Дэд бүтэц.....	2-1
1.6 Хог хаягдал.....	2-2
ТӨСЛИЙН ТАЛБАЙ, ТҮҮНИЙ ОРЧНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НИЙГЭМ-ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ	2-3
2.1 Физик газарзүй	2-3
2.2 Уур амьсгал.....	2-3
2.3 Гадаргын ус	2-3
2.4 Хөрсөн бүрхэвч.....	2-3
2.5 Ургамлан нөмрөг.....	2-4
2.6 Амьтны аймаг.....	2-4
2.7 Нийгэм-Эдийн засаг.....	2-4
ТӨСЛИЙН ГОЛ БОЛОН БОЛЗОШГУЙ НӨЛӨӨЛЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА	3-5
БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТУХАЙН ЖИЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ГОЛ ЗОРИЛТ	
4.2 Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө.....	9
4.3 Орчны тохижилт, цэцэрлэгжүүлэлтийн төлөвлөгөө.....	13
4.4 Түүх соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	13
4.5 Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө.....	14
4.6 Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр.....	16
4.7 Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө.....	19
4.8 Удирдлага зохион байгуулалтын хүрээнд авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ.....	20
4.9 2021 оны БОМТ, түүний хэрэгжилтийг нөлөөллийн бүсэд оршин суугчдад тайлагнах төлөвлөгөө.....	21
Хавсралтын жагсаалт.....	a
ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ	
Хүснэгт 1. Дагаж мөрдөх хууль	iv
Хүснэгт 2. Дагаж мөрдөх стандартууд.....	v
Хүснэгт 3. Дагаж мөрдөх Байгаль орчны дүрэм, журам	vi
Хүснэгт 4. Төслийн талбайн солбицол, WGS-84 /UTM-48N/.....	1
Хүснэгт 5. Ажилчдын хотхоны ажиллах хүчний үзүүлэлт	2-1
Хүснэгт 6. Шингэн хаягдлын тооцоо	2-2
Хүснэгт 3-1. Хүнд даацын автомашины ээлж солилцох зогсоолын талбай төслийн байгаль орчинд үзүүлж болзошгүй нөлөөлөл	3-5
Хүснэгт 4-1. БОМТ-г хэрэгжүүлэх зардал, 2022 он	4-8
Хүснэгт 4-2. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө.....	9
Хүснэгт 3. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө.....	15
Хүснэгт 4. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр	17
Хүснэгт 5. Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө	19
Хүснэгт 6. Удирдлага зохион байгуулалтын хүрээнд авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ, 5 жилээр	20
Хүснэгт 7. БОМТ, түүний хэрэгжилтийг оролцогч, сонирхогч талуудад тайлагнах, хэлэлцүүлэх хуваарь.....	21

ОРШИЛ

“Цагаан дэлгэрэх өргөө” ХХК нь Өмнөговь аймгийн Ханбогд сумын Номгон багийн нутагт “Ажилчдын хотхон, авто зогсоол байгуулах” төслийг хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж байна.

Иймд байгаль орчны судалгаа, үнэлгээний “Грийнтрендс” ХХК нь “Цагаан дэлгэрэх өргөө” ХХК-ийн захиалгаар Өмнөговь аймгийн Ханбогд сумын нутаг дэвсгэрт тус компанийн хэрэгжүүлэх “Ажилчдын хотхон, авто зогсоол байгуулах” төслийн талбай, түүний орчны Байгаль орчны өнөөгийн төлөв байдлын тодорхойлолтыг хийж гүйцэтгэсэн.

Төслийн БОМТ-ний тайланг Монгол Улсын “Байгаль орчныг хамгаалах тухай” болон “Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай” хуулиуд, Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн сайдын 2014 оны 04 дүгээр сарын 10-ны өдрийн А-117 дугаар тушаалын 2-р хавсралтаар батлагдсан “Байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээ хийх аргачлал”-ийн 4-р хэсэг болох “Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах аргачлал”, 2019 оны 10 дугаар сарын 29-ний өдрийн А-618 тоот тушаалаар батлагдсан “Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах, хянан батлах, тайлагнах журам” заасны дагуу хийж гүйцэтгэлээ.

“Ажилчдын хотхон, авто зогсоол байгуулах” төслийн байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээний ажлын хүрээнд төслийн үйл ажиллагаанаас үүсэх гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллийг тогтоож, тэдгээр сөрөг нөлөөллөөс зайлсхийх, урьдчилан сэргийлэх, бууруулах, арилгах арга хэмжээ, болзошгүй эрсдэлээс сэргийлэх арга хэмжээ зэргийг боловсруулан, цаашид “Цагаан дэлгэрэх өргөө” ХХК-ийн байгаль орчныг хамгаалах талаар 2023 онд авч хэрэгжүүлэх байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулан, холбогдох зардлуудыг тусгав.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ХҮРЭЭ

Энэ бүлэгт уг төслийг хэрэгжүүлэх явцад мөрдвөл зохих үндэсний болон олон улсын бодлого, хууль журмыг нэгтгэн оруулсан.

Төсөл хэрэгжүүлэгч “Цагаан дэлгэрэх өргөө” ХХК нь эдгээр бодлого, хууль журмыг сахин биелүүлж төслөөс учрах аливаа сөрөг нөлөөллийг Монгол улсын хууль, журам дүрэм, стандартын шаардлагад нийцүүлэн хамгийн бага түвшинд, зөвшөөрөгдөх хэмжээнээс хэтрүүлэхгүй байлгах үүрэгтэй. (Хүснэгт 1-ээс Хүснэгт 3-д харуулав).

Хүснэгт 1. Дагаж мөрдөх хууль	
Хуулийн нэр	Тайлбар
Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль	1995 оны 3 дугаар сарын 30-ны өдөр хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж эхэлсэн, түүнээс хойш нийт 24 удаа нэмэлт өөрчлөлт орсон ба хамгийн сүүлд 2019 оны 11 дугаар сарын 13-ний өдөр нэмэлт өөрчлөлт оруулсан.
Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хууль	Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын тухай хууль 2012 оны 5-р сарын 17-ны өдөр шинэчлэн найруулагдсан ба 2015 оны 12-р сарын 04 болон 2017 оны 02-р сарын 02-ны өдрүүдэд нэмэлт өөрчлөлтүүдийг оруулсан.
Амьтны тухай хууль	2000 оны 5-р сарын 5-аас хүчин төгөлдөр болсон, 2012 оны 5 дугаар сарын 17 өдөр шинэчлэн найруулсан.
Байгалийн ургамлын тухай хууль	1995 оны 4-р сарын 11-ээс хүчин төгөлдөр болсон, түүнээс хойш 4 удаа нэмэлт өөрчлөлт оруулсан ба хамгийн сүүлд 2015 оны 12 дугаар сарын 04-ний өдөр нэмэлт өөрчлөлт оруулсан.
Газрын тухай хууль	2002 оны 6 дугаар 7-ны өдрөөс хүчин төгөлдөр хэрэгжиж эхэлсэн, одоог хүртэл нийт 30 удаа нэмэлт өөрчлөлт оруулсан.
Газрын төлбөрийн тухай хууль	1997 оны 4 дүгээр сарын 24-ны өдөр хүчин төгөлдөр болсон, 2005, 2006, 2009, 2012 онууд болон хамгийн сүүлд 2019 онд нэмэлт өөрчлөлт орсон.

<i>Хөрс хамгаалах, цөлжилтөөс сэргийлэх тухай хууль</i>	2012 оны 5 дугаар сарын 17-ны өдөр хүчин төгөлдөр болсон ба 2015 оны 11, 12-р саруудад нэмэлт өөрчлөлт орсон.
<i>Усны тухай хууль</i>	1995 оны 6-р сарын 5-аас хүчин төгөлдөр болсон ба 2015 онд 2 удаагийн нэмэлт өөрчлөлт орсон.
<i>Ус бохирдуулсны төлбөрийн тухай хууль</i>	2012 оны 5 дугаар сарын 17-ны өдөр хүчин төгөлдөр болсон ба 2015, 2017, 2019 онуудад нэмэлт өөрчлөлт орсон.
<i>Агаарын тухай хууль</i>	2012 оны 5 дугаар сарын 17-ны өдөр хүчин төгөлдөр болсон ба үүнээс хойш 7 удаа нэмэлт өөрчлөлт оруулсан.
<i>Агаарын бохирдлын төлбөрийн тухай</i>	2010 оны 6 дугаар сарын 24-ний өдөр хүчин төгөлдөр болсон ба 2012, 2015 онд 2 удаа, 2018, 2019 онуудад нийт 5 удаа нэмэлт өөрчлөлт оруулсан.
<i>Хог хаягдлын тухай хууль</i>	2003 оны 11-р сарын 28-ны өдөр баталсан Ахуйн болон үйлдвэрлэлийн хог хаягдлын тухай хуулийг хүчингүйд тооцож, 2012 оны 5-р сарын 17-ны өдөр батлагдсан бөгөөд 2017 он шинэчлэн баталсан.
<i>Соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль</i>	2014 оны 5 дугаар сарын 15-ны өдөр шинэчлэн найруулагдаж 2015, 2016 онуудад нэмэлт өөрчлөлт оруулсан.
<i>Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хууль</i>	2008 оны 5 дугаар сарын 22-ны өдөр батлагдаж үүнээс хойш будаа нэмэлт өөрчлөлт оруулсан байна.
<i>Галын аюулгүй байдлын тухай хууль</i>	Галын аюулгүй байдлын тухай хууль нь 2015 оны 7-р сарын 2-ны өдөр шинэчилсэн найруулагдаж 2015 оны 12-р сарын 04 өдөр нэмэлт өөрчлөлт оруулсан.
<i>Хөдөлмөрийн тухай хууль</i>	1999 оны 5 дугаар сарын 14-ний өдрөөс хүчин төгөлдөр хэрэгжиж, өдийг хүртэл нийт 24 удаа нэмэлт өөрчлөлт оруулсан байна.

<i>Хүснэгт 2. Дагаж мөрдөх стандартууд</i>		
<i>№</i>	<i>Стандартын нэр</i>	<i>Дугаар</i>
1	Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага	MNS 4585:2016
2	Агаарын чанар – Хот суурин газрын гадаад орчны агаарт байх бохирдуулах бодисын хүлцэх хэм хэмжээ	MNS 6063:2010
3	Агаар мандлын бохирдлыг хэмжих аргачлалын ерөнхий шаардлага	MNS 3113:1981
4	Агаарын чанарын нийтлэг асуудал. Нарийн ширхэгтэй тоосыг тодорхойлох арга	MNS 5365:2005
5	Агаарт байх бохирдуулах бодисын хүлцэх хэмжээ. Техникийн ерөнхий шаардлага	MNS 5885:2008
6	Ахуйн хог хаягдлыг тээвэрлэхэд тавих ерөнхий шаардлага	MNS 5344:2011
7	Автомашинны дизель хөдөлгүүрийг утааны тортгийн шүүлтүүр (DPF)-ээр тоноглох, ашиглах. Техникийн ерөнхий шаардлага	MNS 6757:2019
8	Байгаль орчин. Эвдэрсэн газрын нөхөн сэргээлт. Нэр томьёо, тодорхойлолт	MNS 5914:2008
9	Байгаль орчин. Газар шорооны ажлын үед үржил шимт хөрс хуулалт, хадгалалт	MNS 5916:2008.
10	Байгаль орчин. Эвдэрсэн газрыг ургамалжуулах. Техникийн шаардлага	MNS 5918:2008

11	Байгаль орчны хамгааллын стандартын систем. Аж ахуйн нэгжийн экологийн паспорт. Үндсэн дүрэм	MNS 4219:92
12	Байгаль хамгаалал. Хөрс. Хот суурин газрын хөрсний эрүүл ахуйн аюулгүйн үзүүлэлт, бохирдлыг үнэлэх	MNS 3297:2019
13	Байгаль хамгаалал. Хөрс. Шинжилгээний дээж авахад тавигдах ерөнхий шаардлагууд	MNS 3298:1991
14	Бохир ус цэвэрлэх байгууламж. 10-р хэсэг: Аюулгүй ажиллагааны зарчмууд	MNS EN 12255-10 : 2012
15	Галын аюулгүй байдал. Техникийн шаардлага	MNS 4244:94
16	Галын аюулаас хамгаалах. Аж ахуйн нэгж байгууллага барилгабайгууламжид гал унтраах анхан шатны багаж хэрэгсэлийн зайлшгүй байх шаардлага, норм	MNS 5566:2020
17	Газар шорооны ажлын үеийн үржил шимт хөрс хуулалт, хадгалалт	MNS 5916:2008
18	Цахилгааны галын аюулгүй байдал. Ерөнхий шаардлага	MNS 5390:2004
19	Ундны ус. Эрүүл ахуйн шаардлага, түүнд тавих хяналт	MNS 0900:2018
20	Ундны ус-Хуурай үлдэгдлийн хэмжээг тодорхойлох	MNS 4423:1997
21	Ундны ус. Хагуулаг тодорхойлох арга	MNS 6778:2019
22	Усны чанар. Хорттой хүнд металл тодорхойлох Рентген флуоресценцийнарга.	MNS 5032:2001
23	Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа. Эрүүл ахуй. Ерөнхий шаардлага	MNS 4968:2000
24	Хөрсний чанар. Хөрс бохирдуулагч бодис, элементүүдийн зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ	MNS 5850:2019.
25	Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа. Өргөх, зөөх ачааны массын дээд хэмжээ	MNS 4970:2000
26	Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, үйлдвэрлэлийн эрүүл ахуй. Ачих буулгах ажлын аюулгүй ажиллагааны ерөнхий шаардлага.	MNS 5079:2001
27	Хөрс. Дээж авах, савлах, тээвэрлэх, хадгалах журам	MNS 2305:1995
28	ХААЭА. Ажлын байрны орчин. Эрүүл ахуйн шаардлага	MNS 4990:2000
29	Хүрээлэн буй орчны агаарын чанарын хяналтын төлөвлөгөө	MNS ISO 4227:2002
30	Хүрээлэн байгаа орчин. Хаягдал ус. Ерөнхий шаардлага	MNS 4943:2015
31	Авто тээврийн хэрэгсэлийн дуу чимээ. Дуу чимээний хүлцэх түвшин, хэмжих арга	MNS 0017-5-1-21:1992
32	Газар шорооны ажлын машин. Хөрс ухаж тээвэрлэх. Бульдозер. Нэр томьёо ба техникийн шаардлага	MNS ISO 6747:2005
33	Усны чанар. Хаягдал ус. Ерөнхий шаардлага	MNS 4943:2015
34	Аюултай ачаа. Ангилал. Тээвэрлэлтэд тавих ерөнхий шаардлага	MNS 4978 : 2017
35	Эвдэрсэн газарт хучилт хийх хөрс. Техникийн шаардлага	MNS 4919:2000
36	Явган хүний зам, талбайн төлөвлөлт. техникийн шаардлага	MNS 6808:2019
37	Цэвэрлэсэн хаягдал усыг усалгаанд ашиглах гарын авлага. 4-р хэсэг: Хяналтшинжилгээ	MNS ISO 16075-4 : 2018

Хүснэгт 3. Дагаж мөрдөх Байгаль орчны дүрэм, журам

№	Журам	Тайлбар
1	<p>Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээнд олон нийтийн оролцоог хангах тухай журам.</p> <p><i>Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн сайдын 2014 оны А-03 тоот тушаалын хавсралтаар батлагдсан.</i></p>	<p>Мөн энэхүү журамд олон нийтийн оролцоог хангах шаардлагыг стратегийн, хуримтлагдах нөлөөллийн, ерөнхий ба нарийвчилсан үнэлгээ гэсэн үнэлгээний төрөл тус бүрээр зааж өгсөн байна. Эдгээрээс хамгийн чухал заалтуудын нэг нь 2.7-д заасан “Үнэлгээний эрх бүхий аж ахуйн нэгж нь төсөл хэрэгжүүлэгчтэй хамтран байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээний тайлан болон байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулж дууссаны дараа үнэлгээний тайлан, олон нийтийн саналын нэгдсэн дүнг ажлын 15 өдрийн хугацаанд тухайн нутаг дэвсгэрийн баг, хорооны нийтийн хурлаар хэлэлцүүлж санал авна” юм.</p>
2	<p>Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах, хянан батлах, тайлагнах журам.</p> <p><i>Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайдын 2019 оны 10 дугаар сарын 29 –ний өдрийн А/618 тоот тушаалын хавсралтаар баталсан.</i></p>	<p>Төсөл хэрэгжүүлэгч нь тус журмын 1.6-р зүйлд зааснаар журмын 1.5-т заасан Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрт төслийн нөлөөлөлд өртөж буй байгаль орчны дор дурдсан бүрдэл хэсгүүдийг заавал тусгаж, бүрдэл хэсэг тус бүрээр хяналт шинжилгээ хийх цэгийн байршил, хэмжилт, дээжлэлт авах үзүүлэлт, тоо, хугацаа, давтамж, зарцуулах зардал, хариуцан гүйцэтгэх этгээд, баримтлах стандарт, аргачлалыг нарийвчлан тусгана.</p>
3	<p>Газрын төлөв байдал, чанарын улсын хянан баталгаа хийх журам.</p> <p><i>Засгийн газрын 2003 оны 28 дугаар тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар батлагдсан.</i></p>	<p>Монгол Улсын иргэнд өмчлүүлэх болон иргэний өмчийн газар, Монгол Улсын иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагад эзэмшүүлэх, ашиглуулах болон тэдний эзэмшиж, ашиглаж байгаа газар, гадаад улс, олон улсын байгууллага, гадаадын хуулийн этгээд, гадаадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгж, гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүнд хууль тогтоомжийн дагуу ашиглуулах болон ашиглуулж байгаа газарт, түүнчлэн өмчлөл, эзэмшил, ашиглалтад олгоогүй төрийн өмчийн бусад газарт газрын төлөв байдал, чанарын улсын хянан баталгааг хийхэд энэхүү журмыг баримтална. Газрын нэгдмэл сангийн бүх ангиллын газарт төлөвлөгөөт хянан баталгааг 5 жилд нэг удаа хийнэ. Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагад өмчлүүлэх, эзэмшүүлэх, ашиглуулахаар газар олгох, Газрын тухай хуулийн 16.1.3-16.1.8-д зааснаар газрыг тусгай хэрэгцээнд авах болон иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын газар эзэмших, ашиглах эрх дуусгавар болоход тухай бүр хянан баталгааг хийнэ.</p>
4	<p>Ус ашиглалт, хэрэглээг тоолууржуулах журам.</p> <p><i>Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн сайдын 2013 оны А-156 тоот тушаалын хавсралтаар батлагдсан.</i></p>	<p>Энэхүү журмыг ус олборлох, дамжуулах, нөөцлөх, борлуулах үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа ус хангагч, усны тоолуурын хэмжил зүйн ажил, үйлчилгээ эрхэлдэг аж ахуйн нэгж, байгууллага болон ус ашиглагч, хэрэглэгч дагаж мөрдөнө. Унд, ахуйн болон үйлдвэрлэлийн зориулалтын усны олборлолт, дамжуулалт, нөөцлөлт, борлуулалт, хаягдал усны тоо хэмжээг тогтоох ба ашиглалтын тайлан</p>

		мэдээг гаргах ажилд эрх бүхий байгууллагаар баталгаажуулсан усны тоолуурын заалтыгүндэслэнэ.
5	<p>Байгаль орчинд халгүй, технологи нэвтрүүлсэн иргэн, аж ахуй нэгж байгууллагыг урамшуулах журам.</p> <p><i>Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль"- ийн 19 дүгээр зүйлийн 5 дугаар заалтын дагуу Засгийн газрын 1998 оны 95 дугаар тогтоолоор батлагдсан ба Засгийн газрын 2017 оны 290 дүгээр тогтоолоор шинэчлэн баталсан.</i></p>	Байгаль орчныг хамгаалах, түүний баялгийг зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх, байгаль орчинд үзүүлэх хортой нөлөөлөл, бохирдлыг багасгахад чиглэсэн үйл ажиллагаа явуулж, байгаль орчинд халгүй, хоргүй, бохирдолгүй, хаягдалгүй технологи /цаашид "халгүй технологи" гэнэ/ нэвтрүүлсэн иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагыг урамшуулахад энэ журмыг дагаж мөрдөнө. Байгаль орчинд халгүй технологи гэдэгт хүрээлэн байгаа орчин, хүний эрүүл мэндэд сөрөг үр дагавар учруулахгүй, орчиндоо хоргүй, бохирдол багатай, хаягдалгүй байх чадвартай үйлдвэрлэл, үйлчилгээний бүхий л төрөл, хэлбэр хамаарна.
6	<p>Хог хаягдлын улсын тоо бүртгэл хөтөлөх, тайлагнах журам.</p> <p><i>Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайдын 2009 оны 01-р сарын 27 ны өдрийн 21-р тушаалын 1 дүгээр хавсралт</i></p>	Хог хаягдлын тоо бүртгэлийг хөтөлж, нэгтгэн боловсруулах, тайлагнах, албан ёсны статистик мэдээллийг бүрдүүлдэгтэй холбогдсон төрийн захиргаа, иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын хоорондын харилцааг зохицуулдаг журам бөгөөд энэхүү журмын дагуу батлагдсан маягт болон “эх үүсвэрээс гарах хог хаягдлын хор аюулын зэрэглэлээр кодчилсон жагсаалт”- ын дагуу хог хаягдлын тоо бүртгэлээ тухай бүр хөтөлж, энэ журмаар тогтоосон хугацаанд тайлангаа сум дүүргийн Засаг дарга эсхүл түүний томилсон этгээдэд гаргаж өгнө.
7	<p>Аюултай хаягдлын хадгалалт, устгалын бүртгэл хөтөлөх, мэдээ гаргах заавар</p> <p><i>Байгаль орчны сайдын 2003 оны 127 дугаар тушаалын нэгдүгээр хавсралт батлагдсан.</i></p>	Аюултай хаягдал гаргагч иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага нь аюултай хаягдлын хадгалалт, устгалын тайланг сум, дүүргийн Засаг даргад жил бүрийн 11 дүгээр сарын 15-ны дотор хүргүүлнэ.
8	<p>Агаарын чанарын мэдээлэл гаргах журам</p> <p><i>БОАЖЯ сайдын 2018 оны 07-р сарын 04-ний өдрийн А/222 дугаар тушаалын нэгдүгээр хавсралтаар батлагдсан.</i></p>	Агаарын тухай хуулийн 9.1.4-д зааснаар аж ахуйн нэгж, байгууллага нь байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээний тайланд тусгасан орчны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөрийн дагуу дотоод хяналтыг явуулах үүрэгтэй. Түүнээс гадна аж ахуйн нэгж байгууллага нь агаарын бохирдлын эх үүсвэрийн дотоод хяналтын болон холбогдох бусад тайлан, мэдээг мэргэжлийн албаны орон нутаг дахь салбарт гаргаж өгөх ёстой (Агаарын тухай хуулийн 9.1.5).
9	<p>Аж ахуйн нэгж байгууллагын дотоод хяналт шалгалтын журам.</p> <p><i>Энэ журмыг Монгол улсын Засгийн газрын 2011 оны 11 дүгээр сарын 9-ний өдрийн 311 дугаар тогтоолын хавсралтаар баталсан.</i></p>	3.7.11-р дугаар заалтад дотоод хяналт шалгалтаар хүний амь нас, эрүүл мэнд, нийгэм болон хүрээлэн буй орчны аюулгүй байдалд шууд буюу шууд бусаар ноцтой аюул, хор хохирол учруулж болохуйц нөхцөл байдал үүссэн нь тогтоогдвол түүнийг арилгах арга хэмжээг нэн даруй авч, эрх бүхий байгууллагад мэдэгдэх шаардлагатай хэмээн тусгасан байдаг. Түүнчлэн 4.1.2-д аж ахуйн нэгж, байгууллагын үйл ажиллагааны байгаль орчинд үзүүлэх нөлөөлөлд

		хяналт шалгалт хийхээр заажээ.
10	Энгийн хог хаягдлыг цэвэрлэх ангилах цуглуулах тээвэрлэх дахин боловсруулах сэргээн ашиглах устгах булшлах журам. <i>Уг журмыг Өмнөговь аймгийн 2019 оны 12 сарын 4 өдрийн иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын тогтоолоор баталсан.</i>	Энэхүү журмын 3.2.1-т Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага нь үүсгэж буй энгийн хог хаягдлыг эх үүсвэр дээр нь болон үйл ажиллагааны явцад “дахин ашиглах, үнс, бусад” гэсэнтөрлөөр ангилж эрх бүхий иргэн, аж ахуйн нэгж байгууллагад хүлээлгэн өгнө гэж заасан байна.
11	Барилгын хог хаягдлыг цэвэрлэх, цуглуулах, ангилах, тээвэрлэх, дахин боловсруулах, сэргээн ашиглах, устгах, булшлах журам <i>Барилга, хот байгуулалтын сайдын 2020 оны 48 дугаар тушаалын хавсралт</i>	Тус журмын 2.2-т Иргэн, аж ахуй нэгж, байгууллага нь үүсгэж буй барилгын хог хаягдлаа эх үүсвэр дээр нь хүний эрүүл мэнд, байгаль орчинд үзүүлэх шинж чанараар тодорхойлж Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайдын 2017 оны А/349 дүгээр тушаалаар батлагдсан Эх үүсвэрээс гарах хог хаягдлын кодчилсон жагсаалт, тэдгээрийн “аюултай”, “хяналттай”, “энгийн” зэрэглэлд хамрагдсанаар нь ангилан ялгахар заажээ.

БҮЛЭГ №1 ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

1.1 ТӨСЛИЙН ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

1.1.1 Төслийн нэр:

Ажилчдын хотхон, авто зогсоол байгуулах төсөл

1.1.2 Төсөл хэрэгжүүлэгч:

- ✓ Байгууллагын нэр: “Цагаан дэлгэрэх өргөө” ХХК
- ✓ Улсын бүртгэлийн дугаар: 1111016251
- ✓ Регистрийн дугаар: 3641856
- ✓ Хаяг: Өмнөговь аймаг, Цогтцэций сум, 3-р баг, Цагаан-Овоо, 2-р өргөлтийн насосын зүүн талд, ажилчдын хотхон 104 тоот
- ✓ Утас: 88105328

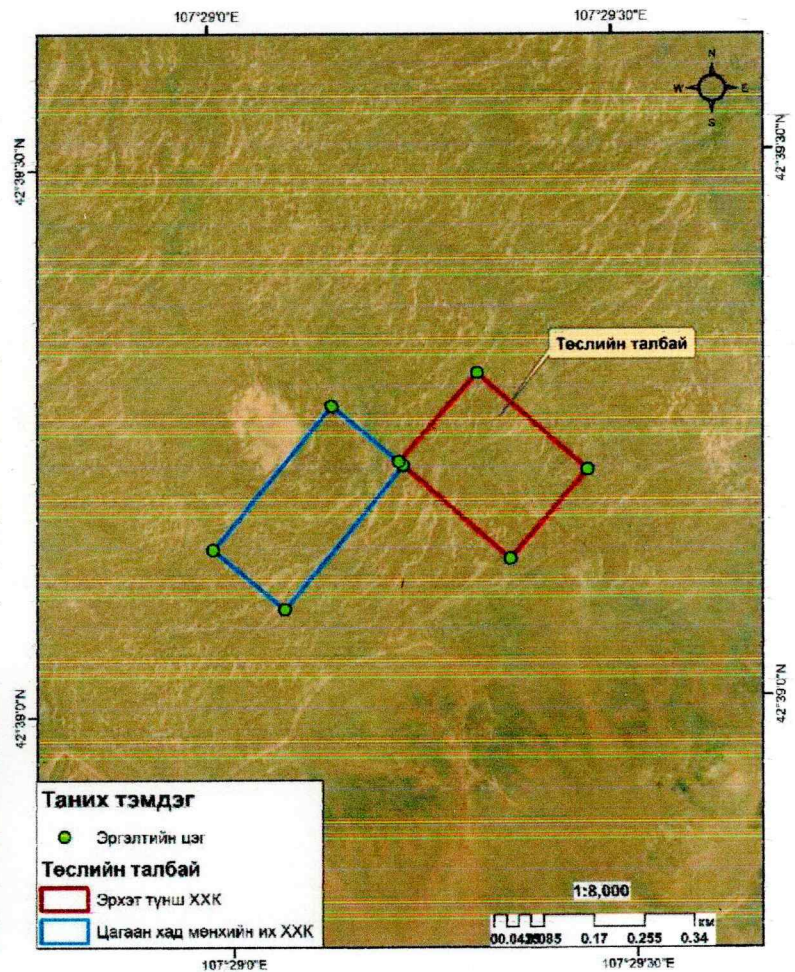
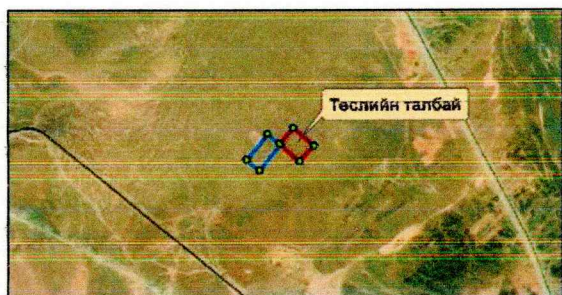
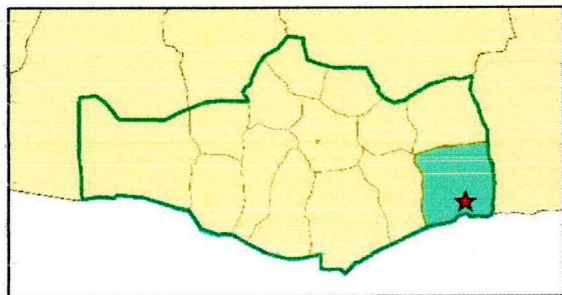
1.1.3 Төслийн талбайн байршил, хэрэгжих орчны тойм зураг

Ажилчдын хотхон, авто зогсоол нь Улаанбаатар хотоос 760 км зайд, Өмнөговь аймгийн Ханбогд сумын Номгон-1 баг, Цагаан хадны нутаг дэвсгэрт байрлана. Уг төсөл нь нийт 10 га газарт хэрэгжих ба 8 га газарт ажилчдын хотхон, 2 га газарт авто зогсоол байгуулахаар төлөвлөж байна. “Цагаан дэлгэрэх өргөө” ХХК нь “Эрхэт Түнш” ХХК болон “Цагаан хад мөнхийн их” ХХК-аас тус тус 13 га газрыг түрээсэлж үйл ажиллагаа явуулна.

Дугаар 4 болон дугаар 10 хавсралтуудаас дээрх 2 байгууллагатай хийсэн түрээсийн гэрээг үзнэ үү.

Талбайн эзэмшигч	Зориулалт	Цэг	Өргөрөг	Уртгаг	Урт
“Цагаан хад мөнхийн их” ХХК	Гал тогоо, угаалга, уурын зуухны барилга, гэрүүд	1	4725112.111	703653.979	158.23
		2	4725212.666	703531.812	316.15
		3	4725456.764	703732.728	158.23
		4	4725355.977	703854.704	315.85
“Эрхэт түнш” ХХК	Цэвэрлэх байгууламж болон тусгаарлалтын гэрүүд	1	4725198.09	704035.52	250.01
		2	4725362.52	703847.21	200.07
		3	4725513.17	703978.76	250.01
		4	704167.07	4725348.73	200.06

Зураг 1. Төслийн талбайн байршил

1.2 ХОТХОНЫ ТӨЛӨВЛӨЛТ

Ажилчдын хотхон, авто зогсоол байгуулах төслийн талбай нь 2 хэсгээс бүрдэнэ. Эрхэт Түнш ХХК-аас түрээслэх 5 га газарт цэвэрлэх байгууламж болон өнөөгийн цаг үеийн байдалтай уялдуулсан халдварт өвчин, цар тахлын үед тусгаарлах зориулалтаар ашиглах тусгаарлалтын гэр байрлах хэсгийг байгуулна. “Цагаан хад мөнхийн их” ХХК-аас түрээслэх 8 га газарт кемпийн гал тогоо, хувцас угаалгын барилга, уурын зуух болон үйлчлүүлэгчдийн байрлах энгийн гэрүүд зэрэг ажилчдын хотхоны үндсэн байгууламжууд болон авто зогсоол байрлана.

Ажилчдын хотхон нь нийт 1500 гаруй хүн хүлээн авах хүчин чадалтай байна. Үүнд:

- ✓ Гэр кемп - 168 гэр*4 хүн
- ✓ Контейнер сууц 1 – 8 ш*1 хүн
- ✓ Контейнер сууц 2 – 30 ш*2 хүн
- ✓ 3 блок барилгын 271 өрөө*3 хүн

Зураг 2. Ажилчдын хотхоны ерөнхий төлөвлөлтийн зураг

1.3 ХҮЧИН ЧАДАЛ, БАГТААМЖ

Тус төсөл нь нэг зэрэг 1500 хүнийг хүлээн авах хүчин чадал бүхий барилга гэр болон контейнерын сууцуудаас бүрдэнэ. Ажилчдын хотхон нь Цагаан хаданд үйл ажиллагаа явуулдаг тээврийн компаниудын ажилтнуудыг байрлах байр, хоолоор тасралтгүй хангаж, тав тухтай байдлыг ханган ажиллах болно.

Хүснэгт 5. Ажилчдын хотхоны ажиллах хүчний үзүүлэлт

Д/д	Үзүүлэлт	Дүн
1	Ажилчдын тоо	100
2	Ээлжийн тоо	2
3	Жилд ажиллах өдөр	365
4	Жилд ажиллах цаг	4380
5	Сард ажиллах өдөр	14(15)
6	Сард ажиллах цаг	360
7	Өдөрт ажиллах нийт цаг	12

1.4 ЦЭВЭРЛЭХ БАЙГУУЛАМЖ

“Цагаан Дэлгэрэх Өргөө” ХХК -ийн захиалгаар “Ханза Сервис” ХХК нь хоногт 60 м³ ахуйн гаралтай бохир ус цэвэрлэх хүчин чадал бүхий цэвэрлэх байгууламж байгуулан ажиллаж байна.

Уг цэвэрлэх байгууламж нь ахуйн гаралтай бохир ус хүлээн авч биологийн аргаар цэвэрлэж, цэвэрлэгдсэн бохир усыг ууршуулах талбайд нийлүүлэхээр төлөвлөгдсөн. Цэвэрлэгдсэн усны цэвэрлэгээний төвшин Монгол улсын стандарт MNS 4943:2015 Хүрээлэн байгаа орчин. Усны чанар. Хаягдал ус. Ерөнхий шаардлагад нийцсэн байна.

Уг цэвэрлэх байгууламж нь бохир ус хүлээн авах байгууламж, өргөх худаг, 2 ширхэг ууршуулах талбай болон лагийн талбайгаас бүрдсэн цогц байгууламж юм. Цэвэрлэх байгууламжид ашиглагдсан тоног төхөөрөмжүүд нь Европын Холбооны Улс болон Тайванд үйлдвэрлэгдсэн. Цэвэрлэгдсэн усны чанарт өдөр тутмын хяналт хийгдэх ба цэвэрлэгдэж гарсан усны дээжийг сард нэг удаа итгэмжлэгдсэн лабораториор хянуулж, дүгнэлт гаргуулан ажиллаж байна.

Цэвэрлэх байгууламж доголдол гарсан үед ашиглах түр хуримтлуулах 1 ширхэг ёмкост суурилуулсан байна. Хуримтлагдсан лаг болон саарал усаа зориулалтын бохир соруулах машинаар соруулан “Ханбогд вейст менежмент” ХХК-тай хийсэн гэрээний дагуу нийлүүлнэ.

1.5 ДЭД БҮТЭЦ

Цахилгаан болон дулаан хангамж

~~Ажилчдын хотхон нь бүх цахилгаанаа дийлд генератороор хангана. Харин дулаан хангамжийн асуудлыг “Цагаан дэлгэрэх өргөө” ХХК-аас уурын зуух барьж ашиглахаар төлөвлөж байна. Гэвч уурын зуух нь агаарын чанарт сөргөөр нөлөөлөх хандлагатай тул байгальд ээлтэйгээр цахилгаан эрчим хүчээр хангаж ажиллахыг эрмэлзэж байна.~~

Усан хангамж

~~“Эхний эхэн” ХХК-тай гэрээ байгуулж Галбын говьд худаг өрөмдүүлэхээр цооног өрөмдөх зөвшөөрөл авсан, өрөмдлөг хийхээр төлөвлөлд байна. Өрөмдлөг хийх цооногийн нь N 42°45' 38.4", E 107°22'37.4" байрлаж байна. Худаг өрөмдөх зөвшөөрлийг Хавсралтаас харах боломжтой.~~

Ус ашиглалт

~~Ажилчдын хотхонд бүрэн хүчин чадлаараа ажиллахад нэг хүний өдөрт гаргах ахуйн хаягдлын хэмжээг Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын сайдын 2015 оны 07 дугаар сарын 30- ны өдрийн А/301 дугаар тушаалын 12-р хавсралтаар батлагдсан орон сууц нийтийн байр, гэр хорооллын усны хэрэглээний нормыг үндэслэн Ажилчдын хотхонд амрах нэг хүний усны хэрэглээний нормыг 45 литрээр тооцвол 100 ажилтан, 1500 амрагч буюу нийт 1600 хүний унд ахуйн хэрэгцээний усны хэмжээг доор үзүүлснээр тооцлоо. Үүнд:~~

~~Хоногт: $1600 \text{ хүн} * 45 \text{ л} = 72000 \text{ л}$ буюу 70.2 м^3~~

~~Сард: $70.2 \text{ м}^3 * 31 \text{ хоног} = 2,176.2 \text{ м}^3$~~

~~Жилд: $2,176.2 \text{ м}^3 * 12 \text{ сар} = 26,114.4 \text{ м}^3$ ус хэрэглэхээр байна.~~

1.6 ХОГ ХАЯГДАЛ

Цагаан дэлгэрэх өргөө ХХК-ийн Ажилчдын хотхон, авто зогсоол байгуулах төсөл нь нийт 1060 амрагч хүлээн авах чадвартай, 100 ажилтантай байхаар төсөлд тусгасан. Иймд тус хотхонд нэг дор 1160 хүн байрлах боломжтой байна.

Хатуу хог хаягдал

Ажилчдын хотхонд бүрэн хүчин чадлаараа ажиллавал дээд тал нь 1160 хүн байрлахаар байгаа бөгөөд нэг хүний өдөрт гаргах ахуйн хаягдлын хэмжээг 0.5 кг гэж тооцвол:

~~Хоногт: $1600 * 0.5 \text{ кг} = 800 \text{ кг}$ хог хаягдал~~

~~Сард: $800 \text{ кг} * 31 = 24,800 \text{ кг}$ буюу 25.0 тонн~~

~~Жилд: $24,800 \text{ кг} * 12 = 297,600 \text{ кг}$ буюу 298 тонн хатуу хог хаягдал гаргахаар байна.~~

Хог хаягдлын түр цэгийг сонгохдоо салхины зонхилох чиглэлийн доор, орон нутгийн БО-ны байцаагчийн төгтөөсөн цэгт байгуулна. Төсөл хэрэгжүүлэгчийн зүгээс ажилчид хатуу хог хаягдлын хэмжээг бага байлгахын тулд дахин ашиглагдах хаягдлуудыг ангилан ялгах, овор хэмжээг нь багасгах зэргээр байгаль орчинд үзүүлэх хор нөлөөг бууруулах чиглэлийг баримтлан ажиллана. Гарсан хог хаягдлыг түр хадгалан, орон нутгийн удирдлагатай хийсэн хогны гэрээний дагуу нэгдсэн цэгт хаяж байна.

Ахуйн шингэн хог хаягдал

БОНХАЖ Сайдын 2015 оны 07 дугаар сарын 30-ны өдрийн А-301 дугаарт тушаалаар батлагдсан “Нэгж бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, ажил гүйцэтгэх, үйлчилгээ үзүүлэхэд зарцуулах усны норм”-ын 12 дугаар хавсралт Орон сууц нийтийн байр, гэр хорооллын усны хэрэглээний нормыг үндэслэн Ажилчдын хотхоны хоног, сар, жилийн хэрэглээний усыг өмнөх хэсэгт тооцоолсон билээ. Тооцоолсон усны хэрэглээний 90 хувь нь ахуйн шингэн хаягдал болно гэж үзвэл доорх хүснэгтэд үзүүлсэн хэмжээний шингэн хаягдал гарахаар байна.

Хүснэгт 6. Шингэн хаягдлын тооцоо

Зарцуулах цэвэр усны хэмжээ, м ³		Үүсэх шингэн хаягдлын хэмжээ, м ³
Хоногт	50.2	45.18
Сард	1,556.2	1,400.58
Жилд	18,674.4	16,806.96

Уг цэвэрлэх байгууламж нь хоногт 60м³ бохир усыг цэвэршүүлэх хүчин чадалтай. Цэвэрлэгдсэн усны цэвэрлэгээний төвшин Монгол улсын стандарт MNS 4943:2015-д нийцсэн байна.

БҮЛЭГ 2. ТӨСЛИЙН ТАЛБАЙ, ТҮҮНИЙ ОРЧНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НИЙГЭМ-ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ

2.1 ФИЗИК ГАЗАРЗҮЙ

Төсөл хэрэгжих бүс нутгийн газар зүйн байршлын хувьд Монголын говь цөлийн бүсийн өмнөд хэсэгт байрладаг ба Ханбогд уулын орчимд орших говийн намхан толгодоос тогтох жинхэнэ цөлийн байгалийн бүс, бүслүүрт багтана.

Төсөл хэрэгжих нутаг нь Монгол орны өмнөд цөлийн бүсэд орших бөгөөд энэхүү бүс нь далайн түвшнээс дээш 1000 гаруй метрийн өндөрт өргөгдсөн нам, үргэлжилсэн дов толгодтой тал газар бөгөөд Говийн жижиг (15- 50 метр) толгод болон (далайн түвшнээс дээш 1350 метрийн өндөрт орших Ханбогд уул) өндөр уулсаас тогтдог.

Газарзүйн байршлын хувьд Ханбогд сум нь Монголын говь цөлийн бүсийн өмнөд хэсэгт байрладаг ба Ханбогд уулын орчимд орших говийн намхан толгодоос тогтдог. Тухайн сум нь говийн бүсэд харьцангуй өндөрт тооцогдох уулстай ба үүнд Ханбогд уул (д.т.д 1350 м), Бумбат задгайн хяр (д.т.д 1233.3 м), Жавхлантаг уул 1295 м (д.т.д), Далайн Дуулга (д.т.д 1266 м) зэрэг уулс орно.

2.2 УУР АМЬСГАЛ

Тус төслийн талбай орчмын газар нутаг нь эх газрын эрс тэс уур амьсгалтай бөгөөд хавар, намартаа сэрүүн, зундаа халуун, өвөлдөө хүйтэн байдаг. Хавартаа маш хуурай бөгөөд салхи, шуурга ихтэй байна. Бүс нутгийн жилийн дундаж агаарын температур 8.18°C, үнэмлэхүй их температурын дундаж 22.88°C, үнэмлэхүй бага температурын дундаж -6.33°C байна.

Агаарын сарын үнэмлэхүй их, бага температурын олон жилийн дундаж хэмжээ нь тухайн орон нутаг дахь боломжит хязгаарыг илтгэдэг. 2008-2020 оны Ханбогд сумын цаг уурын станцынажиглалтын мэдээгээр сарын дундаж температурын хамгийн бага утга нь -17.2°C (2011.01), сарын дундаж температурын хамгийн их утга нь 27.9°C (2010.07) хүрсэн байна. Агаарын дундаж температур 8.18°C байна.

2.3 ГАДАРГЫН УС

Өмнөговь аймгийн Ханбогд сумын Төв Азийн гадагш урсацгүй ай савын өмнөд мужид байрладаг. Энэ нь Монголын хамгийн том ус хураах ай савд багтдаг хаалттай буюу гадагш урсгалгүй ай сав юм. Үүнд мөн Монгол орны баруун хойд хэсэгт байрлах Их нууруудын хотгор багтдаг ба Монгол улсын өмнөд хэсэг болон БНХАУ-ын хойд хэсэг дэх орчмын гадаргуун урсацаас тогтсон нуурууд зэрэг багтана.

2.4 ХӨРСӨН БҮРХЭВЧ

Цагаан дэлгэрэх өргөө ХХК-ийн Ажилчдын хотхон, авто зогсоол байгуулах төсөл хэрэгжих Өмнөговь аймгийн Ханбогд сумын нутагт нь хөрс-газарзүйн мужлалын Төв Азийн их мужийн говийн мужийн өргөргийн бүсшилийн хээржүү цөлийн бор хөрсний 8-р тойрогт багтана. Төсөл хэрэгжих талбай нь ухаа толгод хоорондын өргөн хөндийд байрлах ба талбайн 2 талаар Гашуун сухайт боомт чиглэлийн замууд өнгөрдөг. Тэгшивтэр тал газрын заримдаг цөлийн ургамалшил дор сул хөгжилтэй элсэрхэг говь цөлийн бор хөрс тогтворжсон байдаг онцлогтой.

Төслийн талбайн хөрсний ерөнхий химийн шинжилгээний үр дүнгээс харахад шүлтлэг урвалын

орчинтой, бага зэрэг карбонаттай, ялзмагийн агууламжаар бага зэрэг, цахилгаан дамжуулах чанар бага буюу давжилтгүй, хөдөлгөөнт фосфор болон калийн хангамжаар бага, механик бүрэлдэхүүнэлсэнцэр. Хөрсний үржил шимийн ерөнхий түвшин бага байна.

Өнөөгийн байдлаар тус бүс нутагт хүний үйл ажиллагаатай холбоотойгоор буюу тээврийн зам, гаалийн хяналтын бүс, эдгээрийг бараадан амьдрах үйлчилгээний газруудын үйл ажиллагаанаас хөрсний элэгдэл, эвдрэл, доройтол өргөн цар хүрээтэйгээр бий болж болзошгүй байна. Тухайлбал, тээврийн хэрэгсэл хатуу хучилттай замаас гарч шороон замаар явж, олон салаа зам үүсгэхээс хөрсний чийг, тогтворжилтыг бууруулж, ургамлан нөмрөгийг талхлах, хомсдуулах эрсдэлтэй байна.

2.5 УРГАМЛАН НӨМРӨГ

Төсөл хэрэгжих талбай нь Монгол орны Ургамал-Газарзүйн мужлалаар Алашаа говийн (цөлийн) тойрогт багтана. Алашаа говийн (цөлийн) тойрог: Энэ тойрогт Монголын говь, Зүүнгарын умард говийн зүйлүүд зонхилох бөгөөд баян бүрдийн ургамлууд, Казакстан-Тураны зүйлүүд ч байдаг. Тухайн тойрогт тохиолдох 13 зүйл ургамал байна.

2.6 АМЬТНЫ АЙМАГ

Төслийн талбай орчим нь Монгол орны хөхтөн амьтдын тархцын мужлалаар Алтайн өвөр говийн тойрогт хамаарагдаж байна. Төслийн талбай нь говийн нам уулс, толгод хоорондын хөндий хотос газарт байрлана. Төслийн талбай орчимд нөлөөлөл үүсгэж байгаа Цагаан хадны суурин, тээврийн хөдөлгөөн, хатуу хучилттай зам зэргийн нөлөөгөөр амьтдын амьдрах орчин хуваагдаж, амьтдын тархал нутаг хумигдсан бөгөөд тус төслийн талбай орчимд томоохон хөхтөн амьтад (хар сүүлт, махчин амьтад)-ын тохиолдоц байхгүй. Харин жижиг хөхтөн амьтад болох чичүүл, алагдаага зэрэг тохиолдоно. Мөн талбай орчимд шувуудаас хээрийн бор шувуу *Passer montanus*, хон хэрээ *Corvus corax*, шоорон эвэрт болжмор *Eremophila alpestris* зэрэг шувууд тохиолдоно.

2.7 НИЙГЭМ-ЭДИЙН ЗАСАГ

Өмнөговь аймгийн Ханбогд сум нь 1924 онд Галба сум нэртэйгээр Хадан хошуу гэх газарт анх үүсгэн байгуулагдсан түүхтэй. Үүнээс хойш олон удаа нүүдэллэж 1941 онд эдөөгийн Их булаг хэмээх газарт суурьшиж хөгжсөөр байна.

Ханбогд сум нь зүүн талаараа Дорноговь аймаг, баруун талаараа Булган, хойд талаараа Манлай сумдтай хиллэх бол сумын урд хил нь Хятад улстай хиллэдэг. Жавхланта, Гавилууд, Номгон, Баян, болоод Хайрхан гэсэн аж ахуйн 5 багтай. 2019 оны байдлаар Ханбогд суманд нийт 8660 хүн оршин сууж байна.

2018 онд Ханбогд сум нь нийт 622 малчин, 380 малчин өрх нийт 165530 тоо толгой малтай байсан бол 2019 онд эдгээр үзүүлэлтүүдээс малчдын тоо 573 болж буурсан ч малчин өрхийн хэвээр байгаа үзүүлэлттэй байна.

Ханбогд суманд 2019 оны байдлаар нийт 190030 малтай бөгөөд үүнд ямаа 91160, хонь 51980, тэмээ 31160, адуу 9280, үхэр 5950 байна. Доорх графикт уг сумын багуудад малын тоо толгой хэчнээн байгааг харуулсан бөгөөд Гавилууд баг малын тоо толгойгоор тэргүүлж, Хайрхан багт малын тоо толгой хамгийн бага байна.

БҮЛЭГ 3. ТӨСЛИЙН ГОЛ БОЛОН БОЛЗОШГҮЙ НӨЛӨӨЛЛИЙН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ

“Цагаан дэлгэрэх өргөө” ХХК-ийн “Ажилчдын хотхон, авто зогсоол байгуулах” төслийн үйл ажиллагаанаас үүдэн байгаль орчин, хүний эрүүл мэндэд учирч болзошгүй сөрөг нөлөөллийн хураангуйг доорх хүснэгтэд тоймлон үзүүлэв.

Хүснэгт 3-1. Хүнд даацын автомашины ээлж солилцох зогсоолын талбай төслийн байгаль орчинд үзүүлж болзошгүй нөлөөлөл

№	Нөлөөллийн төрөл	Нөлөөллийн эх үүсвэр /үйл ажиллагаа/	Нөлөөллийн шинж чанар
<i>Агаар</i>			
1	Агаар Бохирдох, агаарын чанар муудах	Тээврийн хэрэгсэл, амрагсдын хөл хөдөлгөөн ихсэх	Тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөн нэмэгдсэнээр яндангаас ялгарах хорт хий болон тоосжилтын улмаас агаар бохирдох
2		Халаалт, дулааны системд уурын зуух ашиглах	Уурын зуух ашиглан халаалт хийх үед нүүрс зэрэг утаа тортог үүсгэгч шатамхай түлш ашигласнаар агаар бохирдох
3		Ахуйн хог хаягдлыг ил задгай шатааж усгах	Ахуйн болон бусад бүх төрлийн хог хаягдлыг ил задгай шатааж устгахыг бүрэн хориглох
<i>Газрын гадарга болон хөрсөн бүрхэвч</i>			
1	Хөрсөн бүрхэвч элэгдэх, эвдрэлд өртөх	Ажилчдын хотхоны төслийн барилга байгууламж, ажилчдын байрлах контейнер, цэвэрлэх байгууламжийн угсралт	Ажилчдын хотхон нь нийт 10 га талбайд хэрэгжих ба тус талбайн унаган хэв шинж алдагдах
2		Барилгын материал, болон бусад тээвэр	Барилгын материал, тоног төхөөрөмж тээвэрлэх машин механизмын нөлөөгөөр талбайн ойр орчмын хөрсөн бүрхэвч элэгдэх, шатах, тослох материалын асгарал үүсэж хөрсийг бохирдуулах, эвдрэлд өртөх
3		Тээврийн хэрэгсэл, амрагсдын хөл хөдөлгөөн ихсэх	Ажилчдын хотхон ба тээврийн хэрэгслийн хөл хөдөлгөөний нөлөөгөөр хөрсөн бүрхэвч элэгдэх, эвдрэх
4		Цэвэрлэх байгууламжид гэмтэл гарах	Цэвэрлэх байгууламжийн аль нэгэн дамжлагад гэмтэл гарах, хүйтний улиралд дамжуулах хоолой хөлдөж хагарах зэргээс үүдэн бохир усыг хөрсөнд алдаж хөрс бохирдох
5		Ахуйн хатуу, шингэн хог хаягдлын битүүмжлэл алдагдах	Ахуйн хатуу шингэн хог хаягдлын битүүмжлэл алдагдах зэргээс үүдэн хур тунадас, үерийн усаар угаагдан ойр орчмын хөрсийг бохирдуулах
<i>Усны нөөц</i>			
1	Усны нөөцийн хомсдол	Төслийн талбай орчимд уул уурхайн олборлох үйлдвэр, хүн амын бөөгнөрлөөс зонхилон	Усыг хяналтгүй, хэтрүүлэн ашигласан тохиолдолд газрын доорх усны нөөц хомсдох нөлөөг үзүүлэх

		хамаарч газрын доорх усны нөөцийн хомсдол цэгэн шинжтэй илрэх болсон ¹	
<i>Ургамалан нөмрөг</i>			
1	Ургамалан нөмрөгийн талхлагдал, доройтол	Тээврийн хэрэгсэл амрагсдын хөл хөдөлгөөн ихсэх	Ажилчдын хотхон ба тээврийн хэрэгслийн хөл хөдөлгөөний нөлөөгөөр нөмрөг талхлагдах, доройтох
2		Ахуйн болон техник хэрэгслээс үүсэх хог хаягдал	Хог хаягдал салхиар болон борооны усаар талбайд тархаж ургамлан нөмрөгийг <u>доройтуулах</u>
<i>Амьтны аймаг</i>			
1	Ургамалан нөмрөг устгах	Тээврийн хэрэгсэл, амрагсдын хөл хөдөлгөөн ихсэх	Төслийн талбайн болон ойр орчмын, нүүдэллэгч амьтад хүний хөл хөдөлгөөнөөс <u>дейлжих</u> . Үүнд: Говийн кулан, хар сүүлт зэрэг нүүдэллэгч амьтад багтаж байна.
2		Төслийн үйл ажиллагаанаас үүсэх хог хаягдлыг цуглуулах	Төслийн талбай түүний ойр орчимд хог хаягдлыг ил задгай цуглуулснаас мал амьтад тэжээл хайж ирэх орогнох, <u>хордож болзошгүй</u>
<i>Хүний эрүүл мэнд</i>			
1	Эрүүл ахуй, ариун цэврийн дэглэмийг сахиагүйгээс халдварт өвчин гарах	Агаарын чанар стандартын шаардлага хангахгүй байх буюу нарийн болон бүдүүн ширхэглэгт тоосонцор их байх үед хариу арга хэмжээ аваагүйгээс	Шаардлага хангахгүй бохирдсон агаартай нөхцөлд урт болон богино хугацаагаар өртөх нь амьсгалын зам <u>үрвэсэх, зүрх судасны өвчлөлд</u> өртөх, уушгины хавдар тусахад хүргэж болно
2		Чанарын шаардлага хангаагүй үс хэрэглэх буюу усыг хангалттай сайн цэвэршүүлэхгүй хэрэглэх	Энэ нь гэдэсний элдэв төрлийн халдварт өвчлөлд хүргэж болно
3		Амрагчдын хэрэглэсэн хоолны хэрэгсэл, цагаан хэрэгсэл, ариун цэврийн өрөө зэргийг хангалттай ариутгахгүй байх	Энэ нь нэг амрагчаас нөгөөд өвчин халдахад хүргэж болно.

БҮЛЭГ 4. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТУХАЙН ЖИЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ГОЛ ЗОРИЛТ

Зорилго, зорилт: “Цагаан дэлгэрэх өргөө” ХХК-ийн Ажилчдын хотхон, авто зогсоол байгуулах төслийн 2022 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулахдаа Монгол Улсын “Байгаль орчныг хамгаалах тухай” болон “Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай” хуулиуд, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайдын 2019 оны 10 дугаар сарын 29-ний өдрийн А- 618 тоот тушаалаар батлагдсан “Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах, хянан батлах, тайлагнах журам” зэргийг мөрдлөг болгон боловсруулсан бөгөөд энэ төлөвлөгөөнд тусгагдсан үүрэг даалгавруудыг биелүүлэхийг гол зорилго болгосон.

Баримтлах зарчим: Төсөл хэрэгжүүлэгч тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн тайланг жил бүрийн 11 сарын 1-ний дотор Ханбогд сумын ЗДТГ-т танилцуулан, Өмнөговь аймгийн Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газарт 3-аас доошгүй хувь хэвлэмэл хувь хувь болон цахим хэлбэрээр хүргүүлнэ. Мөн 12 дугаар сарын 31-нд багтаан Өмнөговь аймгийн Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газарт хүргүүлж дараа оны төлөвлөгөө болон түүнийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах хөрөнгө, зардлын хэмжээг Өмнөговь аймгийн Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газраар батлуулах үүрэгтэй.

Төсөл хэрэгжүүлэгч “Цагаан дэлгэрэх өргөө” ХХК нь байгаль орчныг хамгаалах талаар хүлээсэн үүргээ биелүүлэх баталгаа болгож, Ханбогд сумын нөхөн сэргээлтийн тусгай дансанд төслийн үйл ажиллагаа дуусах хүртэл жил бүр тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын 50 хувьтай тэнцэх хэмжээний мөнгөн хөрөнгийг төвлөрүүлнэ. Хэрвээ “Цагаан дэлгэрэх өргөө” ХХК байгаль хамгаалах талаар хуулиар хүлээсэн үүргээ хангалттай биелүүлж, жил бүрийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг биелүүлсэн бол Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хуулийн 14.1.3-т заасан хаалтын менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн явцыг үндэслэн мөн хуулийн 9.10-т зааснаар хуримтлагдсан хөрөнгийг тодорхой хуваарийн дагуу буцаан олгохоор зохицуулагдсан.

Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн зардлын хураангуй:

Ажилчдын хотхон, авто зогсоол байгуулах төслийн хэрэгжүүлэгч “Цагаан дэлгэрэх өргөө” ХХК нь байгаль орчныг хамгаалахад шаардагдах төсөв хөрөнгийг жил бүр нарийвчлан тооцон, тухайн жилийн төсөвт багтаан, зохих хэлбэрээр зарцуулах үүрэгтэй. БОМТ-г хэрэгжүүлэх 2022 оны дундаж зардлыг 10,784,000 ₮ буюу арван сая долоон зуун наян дөрвөн мянган төгрөг байхаар тооцлоо. Төслийн БОМТ хэрэгжүүлэх 2022 онд дундаж зардлуудын хураангуйг доор харуулав.

Хүснэгт 4-1. БОМТ-г хэрэгжүүлэх зардал 2023 он

№	Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө	Нийт зардал сая
1	Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө	
	Сөрөг нөлөөллийг буруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө	2.200.0
	Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө	5.520.0
	Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр	1.525.0
	Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө	3.000.0
	Удирдлага зохион байгуулалтын авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө	2.000.0
		300.0
Нийт зардал		14.545.0

4.1 СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Төслийн үйл ажиллагаанаас гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөлөлд өртөх орчин буюу агаар, ус, хөрс, ургамлан нөмрөг болон амьтны аймагт үзүүлж болзошгүй нөлөөллийг бууруулах, арилгах зэрэг чиглэлүүдээр бүлэглэн авч үзээнийг Хүснэгт 4-2-г бүрэн эхээр харуулав. Энэхүү төлөвлөгөөг бүрэн хэрэгжүүлсэн нөхцөлд төслийн үйл ажиллагаанаас байгаль орчинд учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөллөөс зайлсхийх, тэдгээрийг бууруулах, арилгах бүрэн боломжтой.

Хүснэгт 4-2. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө

№	Гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Хамрах хүрээ	Нэгжийн зардал сая	Нийт зардал (2023)	Хэрэгжүүлэх давтамж, хугацаа	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
<i>Агаарын чанар</i>							
1.	Халаалтыг уурын зуух ашиглан шийдвэрлэх тохиолдолд нүүрсээрэг утаа тортог үүсгэгч платамхай түлш ашигласнаар агаар бохирдоно	Нүүрсний шагатаас үүссэн утаа тортогийг зуухны арын хэсэгт байрлах утаа хуйруулан барих камерт өндөр температурт тортоггүйжүүлэх, утаан дах жижиг ширхэгтэй тоос тоосонцрууд үлдэх замаар орчны бохирдлыг бууруулна.	Төслийн уурын зууханд	Дотоод төлөвлөлтөөр Ашиглалтын заавар зөвлөмжид заасны дагуу	2023 онд		MNS ISO 4227:2002 MNS 6063:2010 MNS 5885:2008 MNS 4990:2016 MNS 6757 : 2019
2.	Автомашинны хөдөлгөөн, замын хэт ачааллаас үүсэх тоосоор агаар бохирдоно.	Орчны тоосжилтыг бууруулах зорилгоор зам дагуу усалгаа хийх, кемп дотор автомашин 20 км/ц хурдтай, замын тэмдэг тэмдэглэгээг чанд баримтлан хөдөлгөөнд оролцож агаарын бохирдлыг бууруулна.	Төслийн талбайд	Дотоод төлөвлөлтөөр	2023 онд		MNS 4585:2018
<i>Хөрсөн бүрхэвч (газрын гадарга)</i>							
1	Төслийн талбайд хөрс хуулалт, халсаа, суваг шуудуу байгуулах зэрэг газар шорооны ажил	Байрлагчдын амрах байр орчимд мод тарьж, зүлэгжүүлэн ногоон байгууламж байгуулна.	Нийт төслийн талбайд 300ш мод тарьж суулгана.	Ногоон байгууламжийн төлөвлөгөөний зардалд тусгана.	2023 онд		

	явагдсан хэсгүүдэд нөхөн сэргээлт хийх			Барилга байгууламж бүхий хэсгүүдэд	Дотоод төлөвлөлтөөр	2023 онд	MNS 5916:2008 MNS 4919:2000 MNS 5918:2008
2	Ажилчдын хотхоны зам талбайн хөрсөн бүрхэвч гээврийн хэрэгсэл, хүнийг хөл хөдөлгөөний явцад элэг, гэх, эвдрэх	Ажилчдын ажилдаа явах, үйлчилгээний цэгүүдэд ирж очих зам болон автомашины замыг цардаж, хөрсний эвдрэл гэмтлээс хамгаална.	Барилга байгууламж бүхий хэсгүүдэд	Дотоод төлөвлөлтөөр	2023 онд		
3	Ахуйн хог хаягдлын битүүмжлэл алдагдах зэргээс үүдэн хэр туналас, үерийн усаар угаагдан ойр орчмын хөрсийг бохирдуулах	Хог хаягдлыг кемпийн нэгдсэн хөлийн цэгт зориулалтын саванд цуглуулж, сумын тохижилтын газартай хийсэн гэрээний дагуу зайлуулж, ариутгал халдваргүйгээр тогтмол хийх	Хотийн цэгт халдваргүйг гэд хийнэ.	1.200 мян.төг	Хог хаягдлын МТ-нд тусгагдсан	7 хоног бүр	Хог хаягдлын тухай хуулийн 15 дугаар зүйл

Усны геви

1	Усыг зөвшөөрөгдсөн нормоос хэтрүүлэн, хяналтгүй ашигласан тохиолдолд газрын доорх усны нөөц хомсдох нөлөөг үзүүлэх	Ус ашиглах гэрээг холбогдох байгууллагуудтай байгуулах	Төслийн хэрэгцээний ус ашиглалтанд	Дотоод төлөвлөлтөөр	2023 онд	Ус ашиглалт, хэрэглээг тоолууржуулах журам. БОНХЯС -ын 2013 оны А-156 тоот тушаал. MNS EN 12255-10:2012 MNS 0900:2018
2		Усны эх үүсвэрт тоолуур тавих (ундны усны худаг Г.М)		1 сая		
3	Төсөл хэрэгжих нутгийн газрын доорх ус хатуулаг, эрдэсжилт ихтэй байна	Төслийн үйл ажиллагаанд ашиглах хөдлийн усанд хими, физик, хүнд металлын шинжилгээ хийлгэж, үр дүнгээс нь шалтгаалан усны онцлогт тохирсон ундны усыг зөөлрүүлэх эсвэл цэнгэгжүүлэх төхөөрөмжийг суурилуулж ашиглах	Төслийн ундны усны хэрэгцээнд	Үйл ажиллагааны зардалд тусгах		

Ургамалын нөмрөг						
1	Ажилчдын хотхон нь нийт 10 га талбайд хэрэгжих ба тус талбайн ургамлын нөмрөгийн унаган хэв шинж алдагдах, устах	Байрлагчдын амрах болон ахуйн байрны гадна орчны тохижилт хийж, зам талбайд ногоон байгууламжийн хайла, цлиас, сүхэй тарих, нөхөн сэргээх, хамгаалах, элэгдэл орсон талбайг өнгөн хөрөөр бүрхэж ургамалжуулах	Төслийн талбайд	Уг талбайн 4.2 Ногоон байгууламжийн төлөвлөгөө хэсэгт тусгагдсан	Үйл ажиллагааны туршид	MNS 3918:2008 "Байгаль орчин. Эвдэрхэн газрыг ургамалжуулах. Техникийн ерөнхий шаардлага".
Амьтны аймгаг						
1	Төслийн талбай түүний ойр орчимд хог хаягдлыг задгай цуглуулснаас мэд амьтад гэжээл хайж ирэх орогнох, хөрдөж болзошгүй	Хог хаягдлыг ангилан зориулалтын битүү саганд байршуулах, битүүмжлэлийг байнга хянаж шалгах	Төслийн талбайн хог хаягдлын нэгдсэн цэгт	Хог хаягдлын МТ-нд тусгагдсан	Үйл ажиллагааны туршид	

Сөрөг нөлөөдлийг бууруулах төлөвлөгөөний нийт зардал 2.200 мян.төг

Тайлбар: 1Б – Тодорхойлох боломжгүй

4.2 ОРЧНЫ ТОХИЖИЛТ, ЦЭЦЭРЛЭГЖҮҮЛЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

2023 онд “Цагаан дэлгэрэх өргөө” ХХК нь Ажилчдын хотхон, авто зогсоол төслийн барилга байгууламжийг үе шаттай үргэлжлүүлж хэрэгжүүлнэ. Уг төслийн 2021-2025 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд Ногоон байгууламжийг барилга байгууламжийн үе шатны дараагаар хэрэгжүүлэхээр заасны дагуу 2022 оноос мэд бут тарьж эхэлсэн бөгөөд Орчны тохижилт, цэцэрлэгжүүлэлтийн ажлыг 2023 онд өргөжүүлэн хийхээр төлөвлөсөн.

4.3 ТУУХ СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Ажилчдын хотхон, авто зогсоол байгуулах талбайд ямар нэгэн архелог, палеонтологийн судалгаа хийгээгүй. Гэвч төслийн газар шорооны ажлын явцад соёл өв олдхоыг үгүйсгэж болохгүй. Тиймээс үйл ажиллагааны явцад соёлын өв олдсон тохиолдолд Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 30.4- т заасны дагуу олдворыг илрүүлсэн өдрөөс хойш 30 хоногийн дотор сүм, дүүргийн бүртгэл мэдээллийн санд заавал бүртгүүлнэ. Хэрэв барилгын болон үйл ажиллагааны явцад соёлын өв илэрсэн олдсон тохиолдолд Ажилчдын хотхон, авто зогсоол байгуулах төслийн үйл ажиллагааг түр зогсоож, холбогдох мэргэжлийн бэхайгууллагаар авран хамгаалах маллага судалгааг хийлгэх нь зүйтэй.

4.4 ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

“Цагаан дэлгэрэх өргөө” ХХК нь Ажилчдын хотхон, авто зогсоол байгуулах төслийн үйл ажиллагаанаар бий болох хог хаягдлын хэмжээг багасгах, дахин ашиглах болон дахин боловсруулах замаар гэрсэн хог хаягдлын хэмжээг бууруулах, үлдсэн хог хаягдлыг хүрээлэн сүй орчинд аюулгүй байдлаар устгах ЗР зарчмыг баримтлан ажиллана.

Хог хаягдлыг ил задтай хаяхгүй байх, ЦТМ асгарсан тохиолдол тухай бүрд нь холбогдох албан тушаалтанд мэдээлэх, хорхоны дотсод журамд хог хаягдлыг ангилах талаар тулган ажиллана. Төсөл хэрэгжих хугацаанд үүссэн хатуу хог хаягдлыг дээрх зөвлөмжийн дагуу зайлуулж, байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ авна.

№	Хог хаягдлын ангилал	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Хамрах хүрээ	Нэгжийн зардал, саятөг	Нийт зардал, төг (2023 он)	Хэрэгжүүлэх хугацаа	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1		Хог хаягдлыг салхин доод талд байршуулсан цоорч гэмтээгүй, шингэн нэвчихгүй, угааж цэвэрлэхэд хялбар, галд тэсвэртэй материалаар хийгдсэн зориулалтын тэмдэг тэмдэглэгээтэй хогийн саванд эх үүсвэр дээр нь ангилан ялгаж төвлөрүүлнэ	Төслийн нийт талбай, ажилчдын байрлах гэр, сууцнууд	360.0 мян.төг	Дотоод төлөвлөл төөр	2023 онд	Хог хаягдлын тухай хууль БОАЖЯС-ын 2018.11.17 -ны А/443 тоот тушаал MNS 5344 : 2011 Өмнөговь Аймгийн ИТХ-ын 2019 оны 9/8 дугаар тогтоолын нэгдүгээр хавсралт:
2	Ахуйн	Ажилчдын хотхоны хогийн нэгдсэн цэгт тогтмол ариутгал, цэвэрлэгээ хийх	Хотхоны нэгдсэн хогийн цэгт	100.0 мян.төг	1.200 мян.төг	Сард 1 удаа	
3		ААНБ нь батлагдсан маяг болон "эх үүсвэрээс гарах хог хаягдлын кодчилсон жагсаалт"-ын дагуу хог хаягдлын тоо бүртгэлээ тухай бүр хөтөлж, журмаар тогтоосон хугацаанд тайлангаа сумын Засаг даргад хүргүүлэх	"Цагаан дэлгэрэх өртөө" ХХК		Гүйцэтгэгч ажилтны цалинд бодогдох	2023 онд	"Эрүүл ахуйн тухай" хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.3.1, 4.4.1 дэх заалт
4		Амрагчид, ажиллагсдын хэрэглээнээс гарах хог хаягдлыг нэгдсэн хогийн цэгт төвлөрүүлэн, тусгай зөвшөөрөл бүхий байгууллагатай гэрээ хийж Ханбогд сумын нэгдсэн хогийн цэгт төвлөрүүлэх	Тухайн байршил	330.0 мян.төг	3.960 мян.төг	Сард 2 удаа	БОНХЯ-ны 2018 оны А/428 дугаар тушаал Хог хаягдлын улсын тоо бүртгэл хөглөх, тайлагнах журам

5	Аюултай	Автомашин, машин механизмуудад хэрэглэсэн тос тосолгооны сав, цэвэрлэгээний бодис, эд анги дугуй зэрэг хог хаягдал гарсан тохиолдолд тэдгээрийг хаялгүйгээр хадгалж бүртгэл хөглөх.	Төслийн талбай	Хог хаягдлын хэмжээ	Дотоод төлөвлөл төөр	2023 онд	MNS 4978 : 2017 Аюултай ачаа. Ангидал. Тээвэрлэлтэд тавих ерөнхий шаардлага Аюултай хог хаягдлыг түр хадгалах, цуглуулах, тээвэрлэх, дахин боловсруулах, устгах болон бүртгэх, тайлагнах журам
Нийт							5.520.000 ₮

Хүснэгт 3. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө

4.5 ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨР

“Цагаан дэлгэрэх өргөө” ХХК “Ажилчдын хотхон, авто зогсоол байгуулах төсөл”-ийг хэрэгжүүлэхдээ тухайн нутаг дэвсгэрийн байгаль орчныг хамгаалах, зүй зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх, стратегийн үнэлээний зөвлөмжийн хэрэгжилтийг хангах, нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээгээр тогтоосон сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах, урьдчилан сэргийлэх, төсөл хэрэгжих орчинд бий болж болзошгүй сөрөг үр дагаврыг хянах, илрүүлэх зорилгоор байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулан батлуулж хэрэгжилтийг хангаж ажиллана. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө нь байгаль хамгаалах төлөвлөгөө, орчны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөрөөс бүрдэх бөгөөд орчны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөрт төслийн үйл ажиллагааны улмаас байгаль орчны төлөв байдалд үзүүлж байгаа өөрчлөлтийг хянах, шинжилгээ хийх, үр дүнг тайлагнах, түүнийг хэрэгжүүлэх арга хэлбэр, шаардагдах хөрөнгө, зардал, хугацааг тодорхойлон тусгаж хэрэгжүүлнэ.

Хүснэгт 4. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

№	Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлтүүд	Хяналтын цэгийн байршил	Хугацаа ба давтамж	Давтамжийн тоо	Нэгж зардал, төг	Нийт зардал, төг (2023 он)	Тайлбар	Баримтлах стандарт, арга, аргачлал
<i>Агаарын чанар</i>								
1	Агаар бохирдуулагч нарийн болон том ширхэглэгт тоосонцор (Нийт тоос, РМ10, РМ2.5)	Амрагчдын гэрүүд, авто машины зогсоол орчимд (Нийт 3 цэгт)	Жил бүр	1	27.0 мян.төг	108.0 мян.төг	Хөндлөнгийн хяналт шинжилгээ	MNS 3113:1981. MNS 4585:2016 MNS 6063:

2	Агаар бохирдуулагч хий NO ₂ , SO ₂ ;	Авто машины зогсоол орчимд (Нэг цэгт)								
Усан орчин										
1	Физик хими, нянгийн бүрэн шинжилгээ, Хүнд металлын шинжилгээ,	Унд ауйн усны эх үүсвэр	Жил бүр	2	169.0 мян.төг	338.0 мян.төг	Жөндлөнги н хяналт цэцнжилгээ	MNS 4423:1997 MNS 0900:2018 MNS 6778:2019 MNS 3032:2001.		
	Хаягдал усны Ерөнхий шаардлага стандартад заасан үзүүлэлтүүд	Цэвэршүүлэх байгууламжийн ууршуулах талбайн усанд /3/	Жил бүр	2	64 мян.т өг	390.0 мян.төг	Жөндлөнгий н хяналт цэцнжилгээ	MNS 4943:2015 Хүрээлэн байгаа орчин Хаягдал ус Ерөнхий шаардлага		
Хөрсөн бүрхэвч										
1	Ялзмаг, урвалын орчин (pH), давжилт, карбонат (CaCO ₃), хөдөлгөөнт кали (K ₂ O), хөдөлгөөнт фосфор (P ₂ O ₅), Шингээгдсэн сууриуд Са, Mg	Төслийн талбайн доторх хатуу хучилгүй талбай, хогийн цэг орчимд, ус цэвэрлэх байгууламжийн ууршуулах талбай орчимд, бусад шаардлагагай тохиолдолд байрцлыг нэмэх	Жил бүр	2	163.0 мян.т өг	439.0 мян.төг	Жөндлөнгий н хяналт цэцнжилгээ	MNS 3297:2019 MNS 4920:2000 MNS 2305:1995 MNS 298:1991 MNS 3850:2019		
2	Механик бүрэлдэхүүн, чулуу, чийг, амь чийг, эзлэхүүн жин									
3	Хар тугалга (Pb), кадмий (Cd), хром (Cr), цайр (Zn), никель (Ni), Мөнгөн ус (Hg), Хүнсэл (As).	Авто зогсоол, хог хаягдалын цэг (Нийт 2 цэгт)								
Урсгалын аймаг										

1	Ургамлын бүрхэц, биомасс, зүйлийн арви тодорхойлох	Талбайн гадна, дотор нөлөөлд өргөж болзошгүй нэгүүдэд /4/	Жилд бүр (6-7 сард)	1	50.0 мян.т өг	200.0 мян.төг	Ургамлын бүрхцийг хувиар, биомассыг гр/м ² , зүйлийн арвийг зүйл тус бүрд үнэлэх
Орчны хяналт шинжилгээ хийхэд зарцуулагдах урьдчилсан байдлаар тооцсон зардал							
1525000₮							

4.6 ОСОЛ ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Ажилчдын хотхон, авто зогсоол байгуулах төсөл нь дотоод аюулгүй ажиллагаандаа OHSAS 18001 буюу ажлын байрны эрүүл ахуй, аюулгүй ажиллагааны журмыг нэвтрүүлэх бэлтгэл ажлыг эхлүүлээд байна. Осол эрсдэлийн үнэлгээ болон тэдгээрээс урьдчилан сэргийлэх, нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөөг доорх хүснэгтэд харууллаа.

Хүснэгт 5. Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө

№	Болзошгүй аюул, осол, сөрөгнөлөөлөл	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал, төг	Нийг зардал төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж
1	Аянга цахилгаан	Аянга зайлуулагчийг ойролцоох өндөрлөг газруудад суурилуулах. Цахилгаан гүйдэл бүхий тоноглолуудыг стандартын дагуу газардуулсан байх	Төслийн талбай	Тогтмол			Төслийн хугацаанд байнга
2	Газар хөдлөлт	Онцгой байдлын журам боловсруулан мөрдөж ажиллах	Төслийн талбай	Тогтмол			Төслийн хугацаанд байнга
3	Шороон шуурга		Төслийн талбай	Тогтмол			Төслийн хугацаанд байнга
4	Аадар бороо	Үерийн далан шуудууг үргэлжлүүлж, хүмүүст үерийн анхааруулга өгч хүний амь нас, дэд бүтцийг хамгаалах	Төслийн талбай	Жил болгон	Үйл ажиллагааны зардалд тусгах		Төслийн хугацаанд байнга
5	Үер		Төслийн талбай				Хур борооны улирлаас өмнө

№	Халдварт өвчин	Халдварт өвчнөөс хамгаалах хэрэгсэл (амны хаалт, гар ариутгагч г.м) хангалттай нөөцлөх	Төслийн талбай	Нөөц /100 Хүн/	Төслийн хугацаанд, жил бүр	
					Төслийн хугацаанд, жил бүр	Төслийн хугацаанд, жил бүр
6	Халдварт өвчин	Халдварт өвчнөөс хамгаалах хэрэгсэл (амны хаалт, гар ариутгагч г.м) хангалттай нөөцлөх	Төслийн талбай	Нөөц /100 Хүн/	Төслийн хугацаанд, жил бүр	
8	Хөдөлмөр хамгааллын дүрэм зөрчигдөж, ажилтнууд хамгаалах хэрэгслэл бүрэн хэрэглээгүйгээс ажилчдын эрүүл мэнд	Ажилчдад хөдөлмөр хамгааллын сургалт зохион байгуулж, хөдөлмөр хамгааллын дүрмийг мөрдөж ажиллана.	Төслийн ажигчид	Тогтмол	Шинээр ажилтан авах бүрд	
9		Ажиллагсдыг эмнэлгийн үзлэгт хамруулах (урьдчилан сэргийлэх багц үзлэг шинжилгээг хийлгэх/	Төслийн ажигчид	Нийт ажиллагсад	30,000	Төслийн хугацаанд, жил бүр
Нийт					3.000.000₮	

4.7 УДИРДЛАГА ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ХҮРЭЭНД АВЧ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

Хүснэгт 6. Удирдлага зохион байгуулалтын хүрээнд авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ, 5 жилээр

№	Төлөвлөсөн арга хэмжээ	Урьдчилан тооцсон төсөв	Хэрэгжүүлэх хуваарь			Хариуцсан албан тушаалтан
			2-р улирал	3-р улирал	4-р улирал	
1	Байгаль орчны удирдлага зохион байгуулалтын арга хэлбэрийг үйл ажиллагаандаа хэрэгжүүлэх чиглэлээр үүрэг хариуцлагын дотоод журам боловсруулж мөрдөх	Урьдчилан тооцсон төсөв	2023 он			Хариуцсан албан тушаалтан
2	Байгаль орчныг хамгаалах, хог хаягдлын талаар мэдлэг олгох, үйлдвэрлэлийн осол, гал түймэр, усны аюул, мэтийн гэнэтийн ослоос урьдчилан сэргийлэх, осол гарсан тохиолдолд шуурхай хэрэгжүүлэх арга хэмжээг зохион байгуулах талаарх сургалтыг мэргэжлийн байгууллага хүмүүстэй хамтран жилд 1 удаа зохион байгуулах	Үйл ажиллагааны зардалд тусгах	Төслийн нийт хугацаанд			Удирдлага, Байгаль орчны мэргэжилтэн (БОМ)
3	Ажилчдыг хөдөлмөр хамгааллын хувцас хэрэгслээр бүрэн хангах	0.5 сая ₮	Төслийн нийт хугацаанд			ХАБ
		Үйл ажиллагааны зардалд тусгах	Төслийн нийт хугацаанд			Удирдлага, ХАБ

4	Ажилчдыг эрүүл мэндийн үзлэгт жил бүр тогтмол хамруулах. Ажлын онцлогоос хамааруулан хувь хүний хамгаалалтын хэрэгслээр тогтмол хангах, хордлого тайлах хүнс, бэлдмэлээр хангаж байх	Үйл ажиллагааны зардалд тусгах	Төслийн нийт хугацаанд	Удирдлага, ХАБ
5	Галын аюулаас хамгаалах хэрэгсэл, эрүүл ахуйн хэрэгслээр хангах	Осол эрсдэлийн МТ-нд тусгагдсан	Төслийн нийт хугацаанд	ХАБ
6	Байгаль хамгаалах талаар хийсэн ажлын жил бүрийн тайланг БОАЖЯ-нд хүргэн өгч байх	Үйл ажиллагааны зардалд тусгах	-	БОМ
7	Байгаль хамгаалахад орон нутгийн иргэдийн оролцоог идэвхжүүлэх сургалт, аян, уулзалт зөвлөгөөг жил бүр зохион байгуулах, тэдний санал зөвлөмжийг БОМТ-г хэрэгжүүлэх ажилд тусгах	0.5 сая ₮	Төслийн нийт хугацаанд	БОМ
8	Төслийн эдэлбэр газарт Газрын төлөв байдлын хянан баталгааг хийлгэж, цаашид 5 жил тутамд мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэх	1 сая ₮	Төслийн хугацаанд	Удирдлага, БОМ
Нийт		2 сая ₮ буюу хоёр сая төгрөг		

4.8 2023 ОНЫ БОМТ, ТҮҮНИЙ ХЭРЭГЖИЛТИЙГ НӨЛӨӨЛЛИЙН БҮСЭД ОРШИН СУУГЧДАД ТАЙЛАГНАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Төсөл хэрэгжүүлэгч “Цагаан дэлгэрэх өргөө” ХХК жил бүр БОМТ-ний хэрэгжилтийн талаар байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад тайланг хүргүүлэх ба төсөл хэрэгжих аймгийн байгаль орчны газар, сумын Засаг даргын тамгын газарт тухайн жилийн БОМТ-ний хэрэгжилтийн тайланг хагас жил тутамд хүргүүлнэ.

Хүснэгт 7. БОМТ, түүний хэрэгжилтийг оролцогч, сонирхогч тагуудад тайлагнах, хэлэлцүүлэх хуваарь

№	БОМТ-ний биелэлтийг тайлагнахад оролцогч талууд	Тайлагнах хэлбэр	Мэдээллийн агуулга	Зохион байгуулах хугацааны тов	Тайлагнах зардал, сая төг	Хариуцан зохион байгуулах албан тушаалтан/ажилтан	Зохион байгуулах газар
1	Байгаль Орчин, Аялал Жуулчлалын яам	Тайлангийн эх хувь болон цахим	Тухайн жил төлөвлөсөн ажлаа хэрхэн гүйцэтгэсэн	11 дүгээр сарын 30-ний дотор	0.3 сая ₮	Удирдлага болон Байгаль орчны мэргэжилтэн	Улаанбаатар хот

2	Өмнөговь аймгийн байгаль орчны газар	Хэлбэрээр албан бичгийн хамт	Түүний үр дүнг өгүүлбэрээр илэрхийлэн текст байна. Тухайн текст нь ажлын гүйцэтгэл, үрдүнтэй холбоотой фото зургаар баталгаажсан байна	11 дүгээр сарын 01-ээс өмнө		Өмнөговь аймаг
3	Ханбогод сумын Номгон багийн Иргэдийн нийтийн хуралд	Илтгэл байдлаар хэлэлцүүлэх		11 дүгээр сарын 01-ээс өмнө		Ханбогод сумын Номгон багт
Нийт				300000 ₮		